

วิสาหกิจผ้าทอเมืองแพร่: องค์ความรู้และการจัดการเชิงเครือข่ายเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

WOVEN ENTERPRISES OF MUANG PHRAE : KNOWLEDGE AND NETWORK'S MANAGEMENT FOR
SUSTAINABLE DEVELOPMENT

สมจิต ขอนวงศ์ ปัญญา สุนันทา นพรัตน์ รัตนวงศ์

อาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่

พระธงชัย พิชัย

ผู้ร่วมวิจัย

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบท สภาพปัจจุบันและปัญหาการดำเนินงานวิสาหกิจผ้าทอเมืองแพร่ ศึกษาองค์ความรู้และการจัดการเชิงเครือข่ายวิสาหกิจผ้าทอเมืองแพร่อย่างมีส่วนร่วม เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน วิเคราะห์ระบบความสัมพันธ์และผลสำเร็จของการจัดการเชิงเครือข่ายที่มีต่อวิสาหกิจผ้าทอเมืองแพร่เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน และเสนอองค์ความรู้ และระบบการจัดการเชิงเครือข่ายที่มีผลต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของวิสาหกิจผ้าทอเมืองแพร่ เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Method Research) โดยใช้ระเบียบวิธีเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการแจกแบบสอบถาม (Questionnaire) โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) จำนวน สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่อำเภอเมืองแพร่และอำเภอลอง จังหวัดแพร่ ซึ่งมีจำนวน 343 คน และหาขนาดกลุ่มตัวอย่างได้จำนวน 184 คน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) ได้แก่ ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ ผู้นำชุมชน, ตัวแทนผ้าทอ จำนวน 14 คน กลุ่มตัวอย่างที่ดำเนินการสนทนากลุ่มย่อย (Focus Groups Discussion) เนื่องจากผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่ที่กรณีศึกษาในเขตจังหวัดแพร่ ใน 2 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองแพร่ และอำเภอลอง ที่มีการจดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชน ประกอบด้วย ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ, ผู้นำชุมชน, ตัวแทนกลุ่มผ้าทอ จำนวน 8 คน โดยใช้การเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การตีความตามวัตถุประสงค์

ผลการวิจัยพบว่า

1. บริบท สภาพปัจจุบันและปัญหาการดำเนินงานวิสาหกิจผ้าทอเมืองแพร่ ผ้าทอพื้นเมืองกลุ่มคนจังหวัดแพร่เป็นกลุ่มคนที่มีวิถีการดำรงชีวิตในการสืบสานขั้นตอนวิธีการทอดั้งเดิมมาช้านานมีความโดดเด่นมีเอกลักษณ์เฉพาะในเรื่องการทอการย้อมการใช้สีและลวดลายบนผ้าทอการทอผ้าของคนในชุมชนยังสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ ที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันกลุ่มคนเมื่อแพร่มีวิถีการดำรงชีวิตแบบดั้งเดิม โดยการใช้องค์ความรู้ภูมิปัญญา ขนบธรรมเนียมประเพณีที่ได้รับการสืบทอดต่อกันมาในการดำรงชีวิตตั้งแต่สมัยโบราณกาล

จังหวัดแพร่มีนโยบายส่งเสริมและพัฒนางานวิสาหกิจชุมชนซึ่งก่อให้เกิดรายได้ ส่งเสริมและอนุรักษ์การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์สูงสุด มีหน่วยงานภาครัฐระดับอำเภอ และจังหวัด ให้การส่งเสริมและสนับสนุน ปัญหาอุปสรรคที่พบ ได้แก่ การดำเนินกิจกรรมไม่ต่อเนื่องของวิสาหกิจ การบันทึกข้อมูลในระบบสารสนเทศวิสาหกิจชุมชนล่าช้า การออกแบบการผลิตสินค้าไม่ตรงตามความต้องการ ขาดทักษะในการออกแบบผลิตภัณฑ์ คุณภาพสินค้าไม่ได้มาตรฐาน ขาดแคลนแรงงานในการผลิตเนื่องจากเป็นวัยที่ผลิตอายุเกิน 50 ปี

เป็นส่วนมาก ขาดความรู้ความเข้าใจในการดำเนินธุรกิจ ไม่มีการจัดทำบัญชีที่ถูกต้องทำให้ไม่สามารถรับรู้รายได้ รายจ่ายที่แท้จริง เงินทุนไม่เพียงพอ ขาดเงินทุนหมุนเวียน เงินทุนในการสร้างหรือปรับปรุงโรงเรือน อาคารสถานที่ ประกอบการไม่สมบูรณ์วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการผลิตไม่ทันสมัยและได้มาตรฐาน

2. องค์ความรู้และระบบการจัดการเชิงเครือข่ายที่มีผลต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของวิสาหกิจ ในภาพรวมมี ค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เมื่อศึกษาองค์ความรู้และระบบการจัดการรายด้านจากค่าเฉลี่ยสูงไปหาค่าเฉลี่ยต่ำได้แก่ 1) ด้านการมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน 2) ด้านการเสริมสร้างซึ่งกันและกัน 3) ด้านการพึ่งพิงอิงร่วมกัน 4) ด้านการรับรู้มุมมอง ร่วมกัน 5) ด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่ายอย่างกว้างขวาง 6) ด้านการปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยนและ 7) ด้าน การเกิดผลประโยชน์และความสนใจร่วมกัน ตามลำดับ

3. ความสัมพันธ์และผลสำเร็จของการจัดการเชิงเครือข่ายที่มีต่อวิสาหกิจชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ของวิสาหกิจชุมชนมีดังนี้ ด้านการรับรู้มุมมองร่วมกัน (Common Perception) คือมีแนวทางการดำเนินการร่วมกัน ของเครือข่าย ด้านการมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน (Common Vision) การมีทิศทางและการมีเป้าหมายเดียวกันของสมาชิก กลุ่มเครือข่ายผ้าทอ ด้านการเกิดผลประโยชน์และความสนใจร่วมกัน (Mutual Interests/Benefits) การสร้างสรรค์ ผลงานร่วมกันตามแนวคิดกลุ่มเพื่อให้เกิดเป็นประโยชน์แก่ สมาชิกทุกคนในกลุ่มเครือข่ายผลิตภัณฑ์ผ้าทอเมืองแพร่ ด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่ายอย่างกว้างขวาง (All Stakeholders Participation) การดำเนินงาน ของสมาชิกเครือข่ายได้มีการแลกเปลี่ยนความรู้การบริหารจัดการ ผลิตภัณฑ์ผ้าทอเมืองแพร่ การตลาดระหว่างชุมชน ในท้องถิ่นกับหน่วยงานภาครัฐด้านการเสริมสร้างซึ่งกันและกัน (Complementary Relationship) มีการสร้างความ ร่วมมือและเสริมสร้างองค์ความรู้ทางด้านนวัตกรรมในการจัดการด้านผ้าทอซึ่งกันและกันโดยนำจุดแข็งของฝ่ายหนึ่ง ไปช่วยเสริมจุดอ่อนของอีกฝ่ายหนึ่งเพื่อสามารถนำไปแข่งขันในตลาดสินค้าได้ด้านการพึ่งพิงอิงร่วมกัน (Interdependence) การที่สมาชิกกลุ่มเครือข่ายผ้าทอเมืองแพร่ได้มีปฏิสัมพันธ์ร่วมกันในการดำเนินงานตามแนว วิสัยทัศน์และตามบทบาทหน้าที่ของสมาชิกเพื่อสร้างความเข้มแข็งในการจัดการเครือข่ายผ้าทอเมืองแพร่ด้านการ ปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน (Interaction) การที่สมาชิกเครือข่ายได้มีการปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกกลุ่มและภายนอก กลุ่มเพื่อสร้างความสัมพันธ์ ความสามัคคีเพื่อให้เกิดการพัฒนาในการจัดการเครือข่ายผ้าทอเมืองแพร่

4. เสนอองค์ความรู้ และระบบการจัดการเชิงเครือข่ายที่มีผลต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของวิสาหกิจผ้า ทอเมืองแพร่พบว่ากลุ่มวิสาหกิจผ้าทอควรมีทิศทางในการดำเนินการ 7 ด้านดังนี้

1) ด้านการส่งเสริมจากภาครัฐสำหรับกลุ่มผู้เริ่มต้นประกอบการ (Startup) 2) ด้านการมีส่วนร่วมของ สมาชิกกลุ่ม (Participation) 3) ด้านการเอื้ออารีและการเคารพซึ่งกันและกัน (Aryan and respect) 4) ด้านการ ผลิตสินค้าบนพื้นฐานธรรมชาติ ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่น (Products based on Natural, local wisdom and traditional) 5) ด้านคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของสมาชิก (well-being and life Qualities) 6) ด้านการ สร้างผู้นำรุ่นใหม่อย่างต่อเนื่อง (Leadership) และ 7) ด้านการจัดทำแผนธุรกิจ (Marketing Plan)

Abstract

The purpose of this research, to study current conditions and operational issues of Muang Phrae woven enterprise, to study cognitive and network management relate to participate and sustainable development of Muang Phrae woven enterprise, to analyze relationships and success of network management on sustainable development of Muang Phrae woven enterprise and to offer cognitive and network management systems on sustainable development of Muang Phrae

woven enterprise. And focus on group that registered such as Fai Gram Mai, Pha Yok Dok (Emboss woven), Mae Pranom woven and woven of Tai lue Baan Thin. To study by documentary study, in-deep interview, questionnaire, focus group and data analyzed.

Finding of the research:

1. Phrae Province had policy promoted and community enterprise development to rising income, promoting and conservation of local resources. To work with other organizes in district and province for promoting and supporting for community enterprise. The problem found that the discontinuous operations of community enterprises and the recording of information in the enterprise information system is delayed. A group of community enterprises were started from inside families, and there more members who interested in woven. After created a group of community enterprises created produces by using the local cognitive. There had considered to each other, planning, resolving problem to clear and for group or community productions and for developing products of group. Most of members in group are aging members. In case of sustainable marketing: the processes can make us to know the potentiality in community enterprises management. For money support to reconstruct for new building or repair building. And another was instruments are not high technology and not standard enough.

2. A cognitive and network management system that have effect for sustainable. Researcher was collected the data and analyzed that there have high rang and rang from low to high as follow: 1) Common Vision 2) Complementary Relationship 3) Interdependence 4) Common Perception 5) All Stakeholders Participation 6) Interaction and 7) Mutual Interests/Benefits.

3. The relative between members or outside the group which had effective for sustainable of woven enterprises. In case common perception, common vision, mutual interests or benefits, all stakeholders' participation, complementary relationship, interdependence and interaction those have relationship and successive in community enterprises network management for sustainable in community enterprises between members and other outside. The group management must taking into the organization management and administrative.

4. The cognitive and sustainable of Muang Phrae woven community enterprises network management are follow: 1) Startup: to promote startup to grow in market. 2) Participation: all members need to work and talk together. 3) Aryan and respect: the group members need to be Aryan and respect to other although inside or outside. 4) Products based on Natural, local wisdom and traditional: the products must base on natural, local wisdom and traditional. 5) Well-being and life Qualities: the members who works, all need well-being and more quality in life. 6) Leadership: the community enterprises need a person who be leader to manage a group nicely. 7) Marketing plan: all products need market for selling, thus all process need marketing plan to sale those products.

บทนำ

การพัฒนาประเทศไทยในระยะที่ผ่านมา ได้มุ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจและเทคโนโลยี โดยใช้คนเป็นเครื่องมือหรือปัจจัยสำคัญในการผลิต เพื่อตอบสนองความต้องการพัฒนาเพื่อให้เกิดการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยให้ความสำคัญถึงคุณค่าของความเป็นมนุษย์ แม้ว่าประเทศไทยจะประสบความสำเร็จในการบรรลุเป้าหมายด้านการขยายตัวทางเศรษฐกิจเป็นอย่างดี แต่ผลของการพัฒนาได้ก่อให้เกิดปัญหาที่สำคัญหลายประการ เช่น ปัญหาความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติด ปัญหาทางด้านศีลธรรม และปัญหาด้านความปลอดภัยของชีวิตและทรัพย์สิน ปัญหาการกระจายรายได้ ซึ่งส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของคนไทย ประเทศไทยนับเป็นประเทศหนึ่งในประชาคมโลกที่ย่อมถูกกระแสโลกผลักดันไปในทางเดียวกันกับประเทศอื่นๆ โดยต้องเชื่อมโยงสัมพันธ์กับประชาคมโลกมากขึ้น ทั้งในทางเศรษฐกิจสังคมและการเมือง หากประเทศไทยเลือกที่จะดำเนินไปในระบบเศรษฐกิจเสรีนิยมตามกระแสโลกอย่างขาดความรู้เท่าทันโลกาภิวัตน์และขาดความเข้าใจในบริบทของตนเองก็จะเกิดภาวะเสี่ยง ที่ต้องเผชิญกับผลกระทบจากกระแสโลกาภิวัตน์ที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและมีแนวโน้มรุนแรงมากขึ้น

ประเทศไทยควรนำทุนที่มีศักยภาพ มาใช้ประโยชน์อย่างบูรณาการและเกื้อกูลกัน พร้อมทั้งเสริมสร้างให้แข็งแกร่งเพื่อเป็นรากฐานการพัฒนา ประเทศที่สำคัญได้แก่ การเสริมสร้างทุนสังคม (ทุนมนุษย์ ทุนสังคม ทุนทางวัฒนธรรม) ให้ความสำคัญกับการ พัฒนาคนและสังคมไทยสู่สังคมคุณภาพ มุ่งสร้างภูมิคุ้มกันตั้งแต่ระดับปัจเจก ครอบครัว และชุมชน สามารถ จัดการความเสี่ยง และปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลง (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554) มีโอกาสเข้าถึงทรัพยากรและได้รับประโยชน์จากการ พัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างเป็นธรรม สำหรับการเสริมสร้างทุนเศรษฐกิจ (ทุนกายภาพ ทุนทางการเงิน) มุ่งพัฒนาเศรษฐกิจภายในประเทศให้เข้มแข็ง โดยใช้ภูมิปัญญา วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีและความคิด สร้างสรรค์ ให้ความสำคัญกับการปรับโครงสร้างการค้าและการลงทุนให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด ภายในประเทศและต่างประเทศ (นิคม ชมพุดทอง, 2548)

ผ้าทอพื้นเมืองกลุ่มคนจังหวัดแพร่เป็นกลุ่มคนที่มีวิถีการดำรงชีวิตในการสืบสานขั้นตอนวิธีการทอดั้งเดิมมาช้านานมีความโดดเด่นมีเอกลักษณ์เฉพาะในเรื่องการทอการย้อมการใช้สีและลวดลายบนผ้าทอการทอผ้าของคนในชุมชนยังสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ ที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันกลุ่มคนเมื่อแพร่มีวิถีการดำรงชีวิตแบบดั้งเดิม โดยการใช้องค์ความรู้ภูมิปัญญา ขนบธรรมเนียมประเพณีที่ได้รับการสืบทอดต่อกันมาในการดำรงชีวิตตั้งแต่สมัยโบราณกาล

การทอผ้าตีนจกของชาวจังหวัดแพร่ เริ่มขึ้นมานานเพียงใดไม่ปรากฏหลักฐาน แต่สันนิษฐานว่าความรุ่งเรืองของเมืองลงมีมานานกว่า 200 ปี จากหลักฐานภาพถ่ายเจ้านายฝ่ายหญิงของเมืองแพร่ในสมัยก่อนพ.ศ. 2445 พบว่า ผ้าชิ้นที่ใช้สวมใส่จะมีเชิงขึ้นเป็นตีนจก สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นชิ้นตีนจกที่ทอขึ้นโดยช่างทอผ้าชาวเมืองลง นอกจากนี้หลักฐานการใช้ผ้าทอตีนจกเมืองลง ในการแต่งกายของชาวเมืองลงยังปรากฏมานานนับร้อยปี หลักฐานนี้คือภาพจิตรกรรมฝาผนังที่ วัดเวียงต้า ตำบลเวียงต้า อำเภอลอง ฝีมือช่างพื้นบ้านที่มีความงามไม่ด้อยไปกว่าภาพจิตรกรรมฝาผนังในวิหารที่วัดภูมินทร์ จังหวัดน่านจิตรกรรมเวียงต้า เป็นภาพวิถีชีวิตความเชื่อการแต่งกายของชาวบ้านเวียงต้า ซึ่งเป็นคนเมืองลงในยุคนั้น จากภาพจะเห็นผ้าถุงที่ผู้หญิงในภาพใช้สวมใส่เป็นชิ้นตีนจก

ผู้วิจัยจึงมีความสนใจอย่างยิ่งที่จะศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นในการทอผ้าพื้นเมืองของคนจังหวัดแพร่ ที่มีการทอผ้าพื้น เมืองแบบดั้งเดิมที่ได้รับการสืบทอดมาตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษในการศึกษาเรื่องของภูมิปัญญาการทอผ้าครั้งนี้ทำให้เรียนรู้ เข้าใจถึง วิถีชีวิตค่านิยม ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่นที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยง หรือเป็น

ปัจจัยที่อยู่เบื้องหลังของการเรียนรู้ การถ่ายทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้าของคนในชุมชน อีกทั้ง การจัดการเชิงเครือข่ายเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนยังเก็บเป็นหลักฐานข้อมูลช่วยกันอนุรักษ์ไว้ให้อยู่คู่กับสังคมไทยต่อไป

วิธีการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี โดยเป็นการศึกษาทั้ง การวิจัยเชิงปริมาณ โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการแจกแบบสอบถาม กับกลุ่มประชากรที่ได้กำหนดไว้ และการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก และสนทนากลุ่มย่อย

เป้าหมายที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่

1. กลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ ตัวแทนสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่อำเภอเมืองแพร่และอำเภอลอง จังหวัดแพร่
2. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) ได้แก่ ผู้นำชุมชน, ตัวแทนผ้าทอ ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ ในพื้นที่อำเภอเมืองแพร่และอำเภอลอง จังหวัดแพร่
3. กลุ่มตัวอย่างที่ดำเนินการสนทนากลุ่มย่อย (Focus Groups Discussion) เนื่องจากผู้วิจัยกำหนดพื้นที่อำเภอเมืองแพร่และอำเภอลอง จังหวัดแพร่ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอเมืองแพร่ที่มีการจดทะเบียนถูกต้อง เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง

ผลการวิจัย

1. บริบท สภาพปัจจุบันและปัญหาการดำเนินงานวิสาหกิจจักสานจังหวัดแพร่ พบว่า ผ้าทอพื้นเมืองกลุ่มคนจังหวัดแพร่เป็นกลุ่มคนที่มีวิถีการดำรงชีวิตในการสืบสานขั้นตอนวิธีการทอดั้งเดิมมาช้านานมีความโดดเด่นมีเอกลักษณ์เฉพาะในเรื่องการทอการย้อมการใช้สีและลวดลายบนผ้าทอการทอผ้าของคนในชุมชนยังสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ ที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันกลุ่มคนเมื่อแพร่มีวิถีการดำรงชีวิตแบบดั้งเดิม โดยการใช้องค์ความรู้ภูมิปัญญา ขนบธรรมเนียมประเพณีที่ได้รับการสืบทอดต่อกันมาในการดำรงชีวิตตั้งแต่สมัยโบราณกาล

จังหวัดแพร่มีนโยบายส่งเสริมและพัฒnavิสาหกิจชุมชนซึ่งก่อให้เกิดรายได้ ส่งเสริมและอนุรักษ์การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์สูงสุด มีหน่วยงานภาครัฐระดับอำเภอ และจังหวัด ให้การส่งเสริมและสนับสนุน ปัญหาอุปสรรคที่พบ ได้แก่ การดำเนินกิจกรรมไม่ต่อเนื่องของวิสาหกิจ การบันทึกข้อมูลในระบบสารสนเทศวิสาหกิจชุมชนล่าช้า การออกแบบการผลิตสินค้าไม่ตรงตามความต้องการ ขาดทักษะในการออกแบบผลิตภัณฑ์ คุณภาพสินค้าไม่ได้มาตรฐาน ขาดแคลนแรงงานในการผลิตเนื่องจากเป็นวัยที่ผลิตอายุเกิน 50 ปี เป็นส่วนมากขาดความรู้ความเข้าใจในการดำเนินธุรกิจ ไม่มีการจัดทำบัญชีที่ถูกต้องทำให้ไม่สามารถรับรู้รายได้รายจ่ายที่แท้จริง เงินทุนไม่เพียงพอขาดเงินทุนหมุนเวียนเงินทุนในการสร้างหรือปรับปรุงโรงเรือน อาคารสถานที่ประกอบการไม่สมบูรณ์วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการผลิตไม่ทันสมัยและได้มาตรฐาน

2. องค์ความรู้และการจัดการเชิงเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนอย่างมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนพบว่าในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เมื่อศึกษาองค์ความรู้และระบบการจัดการรายด้านจากค่าเฉลี่ยสูงไปหาค่าเฉลี่ยต่ำ ได้แก่ 1) ด้านการมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน 2) ด้านการเสริมสร้างซึ่งกันและกัน 3) ด้านการพึ่งพิงอิงร่วมกัน 4) ด้านการรับรู้

มุมมองร่วมกัน 5) ด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่ายอย่างกว้างขวาง 6) ด้านการปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยนและ 7) ด้านการเกิดผลประโยชน์และความสนใจร่วมกัน ตามลำดับ

3. วิเคราะห์ระบบความสัมพันธ์และผลสำเร็จของการจัดการเชิงเครือข่ายที่มีต่อวิสาหกิจชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน พบว่า ด้านการรับรู้มุมมองร่วมกัน (Common Perception) คือมีแนวทางการดำเนินการร่วมกันของเครือข่าย ด้านการมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน (Common Vision) การมีทิศทางและการมีเป้าหมายเดียวกันของสมาชิกกลุ่มเครือข่ายผ้าทอ ด้านการเกิดผลประโยชน์และความสนใจร่วมกัน (Mutual Interests/Benefits) การสร้างสรรค์ผลงานร่วมกันตามแนวคิดกลุ่มเพื่อให้เกิดเป็นประโยชน์แก่ สมาชิกทุกคนในกลุ่มเครือข่ายผลิตภัณฑ์ผ้าทอเมืองแพร่ ด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่ายอย่างกว้างขวาง (All Stakeholders Participation) การดำเนินงานของสมาชิกเครือข่ายได้มีการแลกเปลี่ยนความรู้การบริหารจัดการ ผลิตภัณฑ์ผ้าทอเมืองแพร่ การตลาดระหว่างชุมชนในท้องถิ่นกับหน่วยงานภาครัฐด้านการเสริมสร้างซึ่งกันและกัน (Complementary Relationship) มีการสร้างความร่วมมือและเสริมสร้างองค์ความรู้ทางด้านนวัตกรรมในการจัดการด้านผ้าทอซึ่งกันและกันโดยนำจุดแข็งของฝ่ายหนึ่งไปช่วยเสริมจุดอ่อนของอีกฝ่ายหนึ่งเพื่อสามารถนำไปแข่งขันในตลาดสินค้าได้ด้านการพึ่งพิงอิงร่วมกัน (Interdependence) การที่สมาชิกกลุ่มเครือข่ายผ้าทอเมืองแพร่ได้มีปฏิสัมพันธ์ร่วมกันในการดำเนินงานตามแนววิสัยทัศน์และตามบทบาทหน้าที่ของสมาชิกเพื่อสร้างความเข้มแข็งในการจัดการเครือข่ายผ้าทอเมืองแพร่ด้านการปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน (Interaction) การที่สมาชิกเครือข่ายได้มีการปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกกลุ่มและภายนอกกลุ่มเพื่อสร้างความสัมพันธ์ ความสามัคคีเพื่อให้เกิดการพัฒนาในการจัดการเครือข่ายผ้าทอเมืองแพร่ 3 . 4 เสนอองค์ความรู้และระบบการจัดการเชิงเครือข่ายที่มีผลต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของวิสาหกิจจักสานจังหวัดแพร่ พบว่า กลุ่มวิสาหกิจผ้าทอควรมีทิศทางในการดำเนินการ 7 ด้านดังนี้

1) ด้านการส่งเสริมจากภาครัฐสำหรับกลุ่มผู้เริ่มต้นประกอบการ (Startup) ซึ่งเป็นไปตามนโยบายของรัฐบาลที่ได้กำหนดแนวทางสำหรับการพัฒนาประเทศชาติให้เข้าสู่ประเทศไทย 4.0 และได้วางแนวทางสำหรับการส่งเสริมธุรกิจขนาดเล็กเพื่อให้เกิดการพัฒนาและขยายตัวทางการตลาด ซึ่งในเบื้องต้นทางหน่วยงานท้องถิ่นของภาครัฐได้สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลที่ต้องการส่งเสริมให้เกิดการขยายตัวทางธุรกิจ และส่งเสริมให้หน่วยงานของรัฐที่รับผิดชอบได้เข้ามาดูแลในระดับต้นเพื่อให้เกิดองค์ความรู้สำหรับผู้เริ่มต้นประกอบการ (Startup) โดยได้มีการดำเนินการส่งเสริมด้านเครื่องมือเบื้องต้น และมีการอบรมให้ความรู้ด้านการดำเนินการผ้าทอ รูปแบบสำหรับการต่อยอดสินค้าผ้าทอ เช่น ลายผ้าที่ต้องคิดค้นใหม่ๆ หรือการทำให้คุณภาพสินค้าเป็นที่ตรงกับความต้องการของตลาด โดยทางหน่วยงานภาครัฐมีการจัดโครงการอบรมให้กับผู้ประกอบการซึ่งจะทำให้เกิดการต่อยอดองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นไปใช้ได้จริงในกลุ่มวิสาหกิจ และนอกจากนั้นทางหน่วยงานภาครัฐที่รับผิดชอบได้มีการส่งเสริมให้ผู้ประกอบการเบื้องต้นได้ออกแสดงสินค้าตามที่หน่วยงานอื่นๆ ที่มีความเกี่ยวข้องได้นำเสนอสินค้าของกลุ่มเพื่อให้เกิดการรู้จักอย่างแพร่หลาย ซึ่งกลุ่มที่ยังไม่เป็นที่รู้จักก็จะได้รับการคัดเลือกให้นำสินค้าออกไปแสดงมากกว่ากลุ่มที่มีสินค้าติดตลาดหรือเป็นที่รู้จักมากกว่า

2) ด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่ม (Participation) การประกอบการวิสาหกิจผ้าทอได้มีการรวมกลุ่มกันเพื่อดำเนินการตามแนวทางและเป้าหมายของกลุ่มเพื่อให้เกิดสินค้าตามที่กลุ่มได้ตั้งเป้าหมายไว้ ซึ่งในการรวมกลุ่มกันสมาชิกของกลุ่มจะต้องรับรู้แนวทางในการดำเนินการของกลุ่มเป็นครั้งแรก และการมีส่วนร่วมในการดำเนินการของสมาชิกจะต้องมีความสอดคล้องกับความต้องการของกลุ่ม เช่น สมาชิกที่รับผิดชอบในการมัดย้อม การทอขึ้นลายผ้า การออกแบบและตัดเย็บขึ้นรูปสินค้า การตลาด ซึ่งส่วนต่างๆ เหล่านี้เกิดเป็นส่วนร่วมที่สมาชิกทุกคนจะต้องมีความรับผิดชอบร่วมกันเพื่อให้สินค้าของกลุ่มได้เข้าสู่ตลาดสินค้าและเป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้นในกลุ่มตลาดผ้าทอมือ ซึ่งการลง

พื้นที่ที่พบว่ากลุ่มที่มีการดำเนินการมากกว่าสิบปีจะมีสินค้าที่มีความหลากหลายและที่เป็นที่รู้จักและติดตลาดกลุ่มสินค้ามากกว่ากลุ่มที่เป็นกลุ่มเริ่มต้นที่มีสินค้าค่อนข้างจำกัดและไม่มีความหลากหลาย นอกจากนี้สมาชิกในกลุ่มที่มีสินค้ามากก็จะมีจำนวนของสมาชิกมากตามจำนวนไปด้วย ซึ่งทำให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนกลุ่มวิสาหกิจได้มีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง

3) ด้านการเอื้ออารีและการเคารพซึ่งกันและกัน (Aryan and respect) การรวมกลุ่มของสมาชิกวิสาหกิจผ้าทอเกิดจากการทำงานในระดับครอบครัวเป็นสิ่งแรก และมีการขยายเปิดรับเอาสมาชิกที่มีความสามารถในการทอผ้าเข้ามาเพื่อร่วมดำเนินการเพื่อให้เกิดการขยายตัวและเกิดการผลิตสินค้าให้ทันกับความต้องการของผู้บริโภค ซึ่งผลจากการเปิดรับสมาชิกให้เข้ามาส่วนมากจะมาจากครอบครัวอื่น แต่ก็มีความสัมพันธ์กันในเชิงเครือญาติหรือเป็นเพื่อนที่มีความรู้จักคุ้นเคยกันชักชวนกันมา สิ่งที่เกิดจากการลงพื้นที่ทำให้ทราบถึงความสัมพันธ์ที่มีความเอื้ออารีในระดับที่ดีเนื่องจากการทำงานที่ต้องใช้ความเชื่อใจและไว้วางใจ รวมถึงความให้ความเคารพซึ่งกันและกัน

4) ด้านการผลิตสินค้าบนพื้นฐานธรรมชาติ ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่น (Products based on Natural, local wisdom and traditional) ผลิตภัณฑ์ผ้าทอที่มีการผลิตออกมาสู่ตลาด กลุ่มวิสาหกิจผ้าทอได้มีการใช้ผ้าที่มีผลิตภัณฑ์ธรรมชาติ และการสร้างสรรค์งานก็เกิดจากการพัฒนามาจากภูมิปัญญาของท้องถิ่นที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากรุ่นก่อนๆ และมีการสืบทอดสู่ลูกหลาน โดยที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้รับการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น และการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ผ้าทอ ถือเป็นองค์ความรู้ที่ควรได้รับการถ่ายทอดเนื่องจากงานที่ได้รับการสร้างสรรค์ถือเป็นมรดกและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ควรได้รับการสืบทอด และในยุคสมัยที่มีความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีถือเป็นสิ่งที่สะดวกต่อการติดต่อสื่อสาร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการเผยแพร่สินค้าที่เป็นสินค้าผลิตจากธรรมชาติ เกิดจากภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งถือว่าเป็นสินค้าที่นิยมเป็นอย่างยิ่งในยุคปัจจุบัน และยิ่งในยุคประเทศไทย 4.0 ที่ทางรัฐบาลได้มีนโยบายส่งเสริมให้ผลิตธรรมชาติ ผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่น ให้เข้าสู่ตลาดสากล

5) ด้านคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของสมาชิก (well-being and life Qualities) การพัฒนาคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของสมาชิกซึ่งกลุ่มวิสาหกิจผ้าทอในระยะเริ่มแรกได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐที่เข้ามาส่งเสริม อบรมให้ความรู้เพื่อต่อยอดผลิตภัณฑ์และคุณภาพสินค้า รวมถึงการหาตลาดเพื่อจัดแสดงสินค้าในระยะเริ่มต้น เพื่อเป็นการส่งเสริมให้เกิดการขยายตัวของกลุ่มวิสาหกิจผ้าทอมือ ซึ่งเป็นสินค้าที่เกิดจากแรงมือที่สมาชิกได้ลงมือทำ การได้รับการส่งเสริมในสิ่งเหล่านี้จะทำให้เกิดการกระจายทางด้านสินค้า ซึ่งย่อมส่งผลเกิดการพัฒนาคูณภาพชีวิตของสมาชิก และสิ่งเสริมให้การสร้างงานในท้องถิ่นซึ่งสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลที่มีความต้องการให้มีการพัฒนาชุมชนเพื่อการพัฒนายั่งยืน

จากผลการวิจัย พบว่า

ผลการวิเคราะห์ศึกษาองค์ความรู้และการจัดการเชิงเครือข่ายวิสาหกิจผ้าทอเมืองแพร่อย่างมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

1) ด้านการรับรู้มุมมองร่วมกัน พบว่า การจัดการเครือข่ายวิสาหกิจผ้าทอเมืองแพร่มีส่วนร่วมในการระดมความคิดเห็นในการส่งเสริมการจัดการผ้าทอเมืองแพร่ของกลุ่มมีผลทำให้เกิดความแข็งแกร่งในกลุ่มอย่างยั่งยืน มีการประชุมวางแผนในการดำเนินการ มีการแบ่งงานเพื่อให้เกิดความรับผิดชอบร่วมกันตามแต่ละหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย โดยที่สมาชิกของกลุ่มจะต้องมีความรู้สึกร่วมกันและการรับรู้ร่วมกันถึงเหตุผลของการเข้าร่วมเป็นเครือข่ายวิสาหกิจผลิตภัณฑ์ผ้าทอ จะต้องมีความเข้าใจในปัญหา และมีสำนึกในการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน มีความต้องการในการช่วยเหลือเพื่อนสมาชิกในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน มีการดำเนินกิจกรรมบางอย่างร่วมกันเพื่อแก้ปัญหาความที่เกิดขึ้น

ระหว่างสมาชิกหรือปัญหาที่เกิดขึ้นที่สมาชิกทุกคนในกลุ่มจะต้องมีการดำเนินการในการแก้ไขปัญหาด้วยกันอย่างถูกต้องและเป็นระบบที่ถูกต้อง รวมถึงการรับรู้และเข้าใจในสถานการณ์ที่ต่างๆ ที่เกิดขึ้นซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อกลุ่มที่ตนเองเป็นสมาชิกอยู่ และต้องทราบและตระหนักถึงวิสัยทัศน์ของกลุ่มอย่างชัดเจน

2) ด้านการมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน พบว่าการจัดการเครือข่ายวิสาหกิจผ้าทอเมืองแพร่ สมาชิกมีส่วนร่วมแสดงวิสัยทัศน์ในการส่งเสริมการจัดการเครือข่ายผ้าทอเมืองแพร่อย่างเสมอ ทำให้เห็นถึงความมีวิสัยทัศน์ร่วมกันของสมาชิกที่มีการร่วมมือกัน รับรู้ร่วมกันในการสร้างเครือข่าย รับรู้แนวทางในการดำเนินการ ทิศทางและการมีเป้าหมายเดียวกันที่จะทำให้ขบวนการเคลื่อนไหวมีพลัง เกิดเอกภาพและมีการร่วมกันพัฒนากำหนดวิสัยทัศน์ การรับรู้แนวทางในการดำเนินการของกลุ่มอย่างชัดเจน

3) ด้านการเกิดผลประโยชน์และความสนใจร่วมกัน พบว่าการจัดการเครือข่ายวิสาหกิจผ้าทอเมืองแพร่ สมาชิกของกลุ่มมีความพึงพอใจกับรายได้ของเครือข่ายวิสาหกิจซึ่งเป็นส่วนที่สร้างเครือข่ายให้เกิดความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น สมาชิกได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ร่วมพิจารณาตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติ รวมถึงร่วมรับผิดชอบในเรื่องที่อาจมีผลต่อการดำเนินการของกลุ่มได้อย่างเหมาะสม และการยอมรับโอกาสในความก้าวหน้า ความสุข ความพึงพอใจ ในด้านการรวมตัวกันเพื่อการสร้างสรรคผลงานผ้าทอให้เกิดเป็นประโยชน์แก่ตนเองและสมาชิกทุกคนในกลุ่มของเครือข่ายผลิตภัณฑ์ผ้าทอเมืองแพร่

4) ด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่ายอย่างกว้างขวาง พบว่า การจัดการเครือข่ายวิสาหกิจผ้าทอเมืองแพร่ การมีส่วนร่วมในการยอมรับเงื่อนไขข้อตกลงในการจัดการเครือข่ายผลิตภัณฑ์ผ้าทอเมืองแพร่ ทำให้เกิดการร่วมรับรู้ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจและร่วมลงมือกระทำอย่างเข้มแข็งของสมาชิกผ้าทอ ถือเป็นสิ่งที่สำคัญที่ส่งผลให้เกิดการรวมตัวกันของกลุ่ม ซึ่งสมาชิกแต่ละคนย่อมมีความหลากหลายทางด้านครอบครัว

5) ด้านการเสริมสร้างซึ่งกันและกัน พบว่า การจัดการเครือข่ายวิสาหกิจผ้าทอเมืองแพร่ การมีส่วนร่วมในการจัดการเครือข่ายผลิตภัณฑ์ผ้าทอเมืองแพร่เพื่อให้สมาชิกได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน การรวมกลุ่มวิสาหกิจผ้าทอเพื่อจะสร้างอำนาจต่อรองสำหรับเครือข่ายผ้าทอเมืองแพร่กับแหล่งตลาดอื่นๆ จำเป็นที่จะต้องมีการดำเนินไปอย่างมั่นคงและต่อเนื่อง

6) ด้านการพึ่งพิงซึ่งกันและกัน พบว่าการจัดการเครือข่ายวิสาหกิจผ้าทอเมืองแพร่ การมีส่วนร่วมในการเชื่อมโยงเครือข่ายของสมาชิกวิสาหกิจอย่างหนาแน่น การที่กลุ่มผ้าทอมีการรวมกลุ่มกันเพื่อจัดตั้งและจดทะเบียนเป็นวิสาหกิจผ้าทอ ปัจจัยส่วนหนึ่งก็เกิดจากการร่วมมือของสมาชิกที่มีความเห็นร่วมกันและมีแนวคิดวิสัยทัศน์ที่ตรงหรือคล้ายกันจึงจะเกิดเป็นกลุ่มที่มีการดำเนินการในลักษณะเช่นนี้เกิดขึ้น และจากการที่มีสมาชิกของเครือข่ายวิสาหกิจผ้าทอเมืองแพร่ต้องพึ่งพาซึ่งกันและกันระหว่างสมาชิกในเครือข่ายเพื่อให้เกิดการเสริมสร้างซึ่งกันและกัน จะทำให้สมาชิกของเครือข่ายยึดโยงกันให้แน่นหนาจะส่งผลทำให้สมาชิกมีการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันดีขึ้น

7) ด้านการปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน พบว่าการจัดการเครือข่ายวิสาหกิจผ้าทอเมืองแพร่ การมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมร่วมกับกลุ่มเครือข่ายวิสาหกิจผลิตภัณฑ์ผ้าทอเมืองแพร่ การที่สมาชิกในเครือข่ายผลิตภัณฑ์ผ้าทอเมืองแพร่มีการรวมกลุ่มกันเพื่อผลิตสินค้าตามที่กลุ่มตั้งเป้าและตามแนวทางวิสัยทัศน์ของกลุ่ม และสมาชิกต้องทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกด้วยกัน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1. ควรมีการสรรหาแหล่งตลาดที่จำหน่ายสินค้าผลิตภัณฑ์ที่สร้างรายได้ตลอดถึงเป็นที่สนใจของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอคือการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ในตลาดท้องถิ่นและการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ประจำของแต่ละจังหวัดที่จัด และสิ่งที่สำคัญหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเช่นการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ควรมีนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเพื่อเป็นการนำนักท่องเที่ยวเข้าสู่ชุมชน
2. ควรมีการวางแผนธุรกิจยังขาดความรู้ความเข้าใจของกลุ่มวิสาหกิจเนื่องจากความยุ่งยาก ซับซ้อนในการปฏิบัติให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ในสังคมปัจจุบัน ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีนโยบายในการสนับสนุนเสริมสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดทำแผนธุรกิจ เพื่อให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกิดความรู้ ความเข้าใจตลอดถึงตระหนักถึงความสำคัญของการจัดทำแผนธุรกิจ
3. ข้อเสนอในการทำวิจัยครั้งต่อไปควรวิจัยเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยที่สนับสนุนงบประมาณ

เอกสารอ้างอิง

นิคม ชมพูหลง. (2548). ภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การเรียนรู้. มหาสารคาม: อภิชาตการพิมพ์.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2554). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติ

ฉบับที่สิบเอ็ด พ.ศ. 2555 – 2559, กรุงเทพมหานคร: สำนักนายกรัฐมนตรี.